

Djetinjstvo

Ugašenog motora brodica je plutala oko 5 milja južno od otoka Kopista i oko 7 milja jugozapadno od Lastova. Sonar je pokazivao dubinu od 136 metara. More je bilo kao staklo. Sunce je tek izašlo i Marko je sa zadovoljstvom osjetio dašak topline na licu. Bio je peti mjesec, jutra znaju biti svježa dok sunce ne izroni iz mora. Postavio je dva štapa. Jedan na oko 100 metara dubine, a drugi, bez olova, na oko 20 – 30 metara. Struja je lagano nosila brod brzinom od oko pola čvora. Takva vrsta ribolova zove se drifting, a lovio je tunu, jedinu ribu koju nikada nije uhvatio. Iz kante na krmi povremeno je bacao komadiće sardela kao brum da primami ribu. Promatrao je kako ti komadići tonu u kristalno bistro more neopisivo plave boje. Puno puta je to radio, ali nije imao uspjeha. Ta riba ga je jednostavno mimoilazila, tako da ni ovaj put nije ništa očekivao, ali, opet, na kopnu nikada neće uhvatiti tunu. Ušao je u kabinu i promatrao sonar. Crtao je dvije pruge. Donja pruga je bilo dno i bila je deblja. Bila je praktički ravna jer sonar na dnu nije očitavao ništa i ravna crta znači mulj ili ljušturasto dno. Tridesetak metara iznad dna sonar je crtao drugu, puno tanju prugu. To je sonda očitavala olovo od dubljeg mamca. Plići mamac je struja odnijela dalje od broda, izvan snopa sonde.

Vratio se na krmu bacati brum. Nije ni o čemu posebno razmišljao, jednostavno je uživao u ranojutarnjem suncu.

Sunce se već dosta diglo pa su se komadići sardela koje je bacao savršeno vidjeli. Blistave točkice koje su polako tonule u beskrajno plavetnilo ostajući kao neki svjetlucavi mirisni trag iza broda kojeg je nosila struja. Iznenada je primijetio sabljarku. Na predivnim plavim leđima jasno su se vidjele poprečne crne pruge. Marljivo je jela komadiće sardela, plitko, na manje od desetak metara dubine. Nije bila velika, možda tridesetak kila. Marko je znao da je riba bila preplitko i da su šanse bile male da će uočiti njegov mamac s udicom koji je bio na više od dvadeset metara

dubine. Tako je to s velikom ribom, skoro uvijek nešto ne štima i ulova nema. Uhvatio je do sada svega par sabljarki slične veličine. Borbena riba. Sabljarka je pozobala sve što je bacao, a onda jednostavno nestala. Marko je malo gledao u štap s plicim mamcem, a nakon par minuta zaključio je da se vjerojatno najela i otišla. Nastavio je s lijenim sunčanjem.

Iz letargije ga je trgnuo prodorni alarm sonara. Vjerojatno neko jato sitne ribe na dnu, pomislio je i ušao u kabinu provjeriti. Na sonaru se pojavila velika banana i nekoliko vijugavih crta. Tune. I to na stotinjak metara dubine, blizu dubljeg mamca. Izgledalo je ozbiljno i on je napeto gledao u štap. Na njemu je imao jaku rolu i jaku strunu. Iznenada se štap savinuo i rola zazujala. Marko je zgrabio kožne rukavice i brzo se prebacio na krmu do štapa. Napeto je čekao da tuna prestane odmotavati strunu. Za to vrijeme je navukao rukavice jer je imao namjeru zamarati tunu sa štapom u nosaču kojeg je dao napraviti specijalno za takve prilike. Napokon je rola prestala zujati. Riba se zaustavila negdje u plavim dubinama i vukla paralelno s brodom. Marko je počeo s izvlačenjem. Lijevom rukom je potezao strunu prema roli, a desnom rukom je namatao strunu na rolu. Riba se nije dala. Taman kada bi je malo privukao, štap bi se naglo savio i zavibriao, rola bi zazujala i riba bi opet odmotala strunu. Marko je bio potpuno koncentriran na ribu. Po napetosti strune i savijanju štapa doslovce je osjećao njene pokrete i njene namjere iako ih je dijelilo više od stotinu metara velikog plavetnila. Lov na velike i moćne ribe potpuno je druga priča od lova na male ribe. Sve je naoko isto, štap, rola, najlon, udica i mamač, ali kad riba zagriže sve je drugačije, osobito ako si sam na brodu. Borba s velikom ribom opremu dovede do krajnjih granica, zahtjeva cijelog ribara i svu njegovu vještinu, a često ni to nije dovoljno. Ta borba se pretvara u osoban čin s krajnje neizvjesnim rezultatom.

Povlačenje strune, namatanje, napeto iščekivanje hoće li oprema izdržati kontra udar ribe, pa ponovo strpljivo povlačenje strune, namatanje... Marko nije osjećao umor jer to i nije toliko fizički naporan posao, a on je bio u dobroj formi, ali je zato pucao od koncentracije. Dovoljan je trenutak nepažnje da riba krene prema brodu, da popusti struna i da ga pregrize ili se otkači. Ta veza od Markove ruke na struni do udice u ustima ribe prenosila je Marku kao telegrafska žica sve informacije potrebne da zna što se dešava u plavim dubinama. Osjećao je kada je riba pobjesnila, kada je bila ljuta i punom snagom kretala u dubinu, kada je bila u dilemi kamo krenuti pa je vozila paralelno s brodom, kada je od-

lučila smanjiti napetost strune jer joj je smetala, trzala nervozno glavom nastojeći se osloboditi te nevidljive smrtonosne zamke i naglo krenula prema brodu.

Pitao se što li je riba mislila u tim trenucima. Je li znala što je bilo na drugom kraju te njihove veze, ili je to za nju bio neobjašnjiv fenomen kao udar groma životinjama u prirodi. Svašta je doživio na moru u tih pola stoljeća i duboko je poštovao ribe znajući da ipak sve nije tako jednostavno. Riba su itekako učile i mijenjale svoje navike i ponašanje doslovce prateći ribolovnu tehniku, osobito kad je sportski ribolov bio u pitanju. Pojava podvodne puške promijenila je nakon desetak godina ponašanje šaraga, koji su se kao tipična „riba od rupa“ prestali skrivati po procjepima i rupama kada bi vidjeli podvodnog ribolovca, nego su počeli bježati prema dubljem kao „leteće ribe“ orade ili picevi a šaragijere su se preselile na dubine nedostižne velikoj većini podvodnih ribolovaca. I to u godinu dvije, kao po komandi i na cijelom Jadranu. Također su gofovi i zubaci brzo shvatili što je to jigg i nakon godinu-dvije više se nisu dali prevariti i mogao si jiggati danima, dok ti ruke ne otpadnu, bez ikakvog rezultata. Isto tako odjednom, na cijelom Jadranu, kao da su imali neki sastanak i onda dogovor da to urade.

Malo-pomalo, Marko je ribu dovukao blizu broda. Na dubini od dvadesetak metara zabljeskala je u plavetnilu, okrenuvši se onako lijeno na bok. Velika je, s uzbuđenjem je zaključio po odbljesku. Već je umorna, prošlo mu je kroz glavu i još se više koncentrirao na ribu pazeći da na kraju, kad je najvažnije, nešto ne pogriješi. Bio je sam na brodu pa nije imao tko biti na motoru, manevrirati i paziti da riba ne zađe pod kobilicu, propeler ili kormilo i tako prekine strunu. Nakon petnaestak minuta dovukao ju je do boka broda. Vrebao je pravi trenutak da pusti štap iz ruku i uzme harpun koji je prije početka ribolova pripremio za tu priliku i odložio na razmu broda da mu bude pri ruci. Riba se napokon lagano okrenula na bok i Marko je zgrabio harpun i pogodio je po sredini. Bol joj je dala snagu i tuna je naglo zaplivala, vrh harpuna se odvojio od drške, a riba je ostala na konopu harpuna koji je bio privezan za krmenu bitvu broda. Štap se opet savio do mora, a rola je zazujala. Konop harpuna je zaustavio tunu, a udar se osjetio u brodicu. Bilo je dobro, ništa nije popustilo, čak je ostala na štapu i dalje upecana. Marko je dohvatio veliku kuku i kraći konopac s omčom za oko repa. Počeo je privlačiti tunu i kada ju je privukao do broda vidio je da ju je pogodio iza prsne peraje. Već je

bila na boku i Marko je kukom izvadio rep iz mora i onda vješto nabacio omču oko njega i zategao. Više nije mogla pobjeći. Bila je velika, blizu osamdeset kila. Brzo je improvizirao sistem za uvlačenje ribe uz pomoć koloture i konopa i uvukao ribu u kokpit. Tuna je ležala u kokpitu i zatvarala i otvarala usta šireći pri tome škrge. Marko je uzeo nož i prekratio joj muke bez razmišljanja.

Gledao je tu prekrasnu ribu i pitao se je li ju uopće trebao loviti? Samo zato da bi imao i posljednji trofej koji još nije imao? Ako je tako, je li ta smrt bila vrijedna toga? No to je bio samo trenutak nedoumice. Ipak je prije nekoliko desetljeća bio profesionalni ribar više od deset godina i takve stvari smatrao je normalnim.

Oprao je kokpit i prekrrio tunu mokrim ručnicima. Upalio je motor i krenuo kući presretan što će tog ljeta klinci i prijatelji konačno imati na je-lovniku kotlete od tune na gradelama koje im je obećavao godinama. Dok se vozio prema Lastovu utonuo je u razmišljanje o dalekoj prošlosti i vremenu kada je otkrio more i njegovu magiju, kada mu je morska sol ušla u krvne žile i zauvijek postala dio njega.

Marko se nije rodio na Lastovu. Na njega je došao kada je imao 6 godina. Iako je od tada prošlo više od pola stoljeća, tog dolaska sjećao se kristalno jasno.

Brod Perast uplovljavao je u luku Ubli. Na njemu su bili samo Marko, njegova mater Olivera i još troje putnika. Umorni od dugog puta, stajali su na palubi i gledali gdje ih je to život doveo. Na mali otok usred Jadranskog mora lijepog imena Lastovo. Brod je dočekao otac u oficirskoj uniformi, policajac i par Lastovaca koji su pomagali oko vezivanja broda. Otac je prije par mjeseci dobio prekomandu iz Zagreba na Lastovo i kada se smjestio pozvao ih je da dođu. Takav je bio život oficira JNA i njegove obitelji – prekomande, seljenja pa opet prekomande... Kada ih je otac ugledao na palubi počeo im je mahati. Marko je sav sretan odmahivao ocu jer ga se zaželio. Napokon, nakon više od pet sati plovidbe, izlazili su preko drvene rampe na čvrsto tlo. Otac ih je grlio. Nakon nekoliko mjeseci obitelj je bila opet na okupu.

- Jeste li živi? Ogroman je ovo put.
- Crni Joža, gdje to stigismo? Na kraj sveta – mater će zabrinuto.
- Znam, ali otok je prelijep, vidjet ćeš.

Otac uzima prtljagu i kreću prema centru Ubla uz dugačku rivu. Dok hodaju obalom Marko gleda u more. Ovdje se lijepo vidi dno i more je bistro kao kristal, a ne mutnjikavo i zelenkasto kao u splitskoj luci. I mirisalo je drukčije. Miris pučinskog mora manje je intenzivan, ali jednako upečatljiv i nezaboravan.

Marko iznenada zastane. Pažnju mu je privukao jedan stariji Lastovac koji je zavrnuo nogavice i bos ušao u more. U rukama je držao dugačke osti. Jednu bosu nogu stavio je ispred većeg kamena. Marko je sa zanimanjem gledao što to čovjek radi. Iznenada se pojave dva kraka i dotiču mu bijelo stopalo. Uskoro izađe cijela hobotnica koja nije mogla odoljeti znatiželji. Munjevit udar ostima, odmah van i hobotnica se uvija probodena. Čovjek izlazi iz vode i skida hobotnicu s ostiju. Nije mala, obuhvaća mu ruku krakovima sve do ramena. Na Markovo iznenađenje ribar je nekako uhvati za glavu i otkrije joj oči te zagriže između njih i odgrize joj jedno oko. Hobotnica se odjedanput opusti. Kasnije će Marko naučiti da se hobotnici između očiju u mekanoj hrskavici nalazi mozak i da je to jedino mjesto na tijelu gdje ju se može usmrtili. Uz njen papagajski zub, to je ujedno i jedino mjesto na njoj koje je koliko-toliko tvrdo.

U dnu luke je benzinska pumpa. Uz nju su bila privezana dva velika petnaest-metarska leuta tamno plave boje. Iza pumpe je vodila cesta za centar Ubla. S lijeve strane ceste se prostire Sirena – velika tvornica ribljih konzervi nadaleko čuvenih po kvaliteti. Marko zaključi da su oni leuti tvornički. Hale za obradu i preradu ribe udaljene su od ceste tri-desetak metara, a do ceste je ogroman prostor sa stolovima i soškama na kojima se na suncu suše sardele. Svaka sardela ručno je očišćena, oprana i sušena zasebno, što je bio glavni razlog takve kvalitete konzervi.

S desne strane ceste bilo je ogromno brdo kostiju, repova i glava tuna. Smrdjelo je na trulu ribu i Marko se od tog smrada skoro isповраćao.

Napokon su stigli do centra Ubla. Tu je mali trg, ravno je crkva a lijevo Dom JNA, s kancelarijama, učionicama i kinodvoranom, a desno ured i

stan lučkog kapetana. Prislonjen uz stube crkve je neugledan kiosk, slastičarna obitelji Šinazi. Crkva je sagrađena od crvene opeke, fugirana i jednostavna. kako i priliči maleckom mjestu.

Ispred crkve se cesta račva na sjeveroistočni krak koji ide duž cijelog otoka i vodi do mjesta Lastova i južni krak. Uz oba kraka su lijepe talijanske kuće svaka sa svojim vrtom, sve dvojni objekti. U jednoj od tih kućica otac je iznajmio prizemlje. Soba, kuhinja i WC. Nije bilo kupaone, što je značilo da se kupanje obavlja u pocinčanoj kadi.

Kuhinja je bila velika i uz sudoper i stol za četvero imala je i krevet. To je bio krevet za Marka.

– Ajme Joža, zar nije bilo većeg stana?

– Nije. Sve je iznajmljeno. Ovo je malo mjesto, a vojske je jako puno.

– Kada ćemo dobiti pravi stan? – pita mater.

– Grade se dvije zgrade sa stanovima za oficire. Bit će gotove za šest-sedam mjeseci.

Mater se zamislila.

– Ovaj stan je premali pa je najpametnije da se Marko nakon ljeta vrati u Zagreb i upiše prvi razred tamo, pa na polugodištu pređe ovde. Dotle stan možda bude i gotov. Što kažu Justina i Stevo?

Justina i Stevo su Markovi djed i baka po ocu, žive na Trnju u Zagrebu i jako ga vole. I on njih. I imaju lijep dvosobni stan.

– Nema problema. Znaš da Marka obožavaju – odgovorio je otac.

Mater se malo smirila. Glavni problem – gdje će s Markom – je riješen. Kod bake i djeda. To rješenje će Markovi roditelji često primjenjivati u njegovom odrastanju.

Ljeto je Marko proveo lijepo. Sam je naučio plivati i to brzo, nakon par dana, gledajući kako to rade ostala djeca. Upoznao je i mnogo prijatelja

s kojima će za pola godine ići u školu.

A najbolji prijatelj postao mu je Ante.

Kako se to zbilo?

Prvih dana Marko je često šetao rivom i gledao u more tražeći pogledom ribe i hobotnice. To mu je postala navika. Već nakon par dana uočio je jednog mršavog klinca njegovih godina kako peca na staroj rivi. Uvijek je bio sam. Prvih dana Marko je stajao sa strane i pažljivo gledao što radi. Imao je kruh na koji je pecao, malu tunju od pluta, desetak metara najlona, olovo i udicu. Uhvatio bi po par riba, uglavnom špariće. Par dana kasnije, vidjevši da ga Marko gleda, obratio mu se.

– Ti si ne-ne... neki novi?

Mucao je.

– Da. Na zimu ću doći i u školu.

– Za-za... zašto ne odmah, škola počinje za tri tjedna.

– Mali je stan i nema mjesta za mene. Kad uselimo u veći onda ću doći.

On ga je sa zanimanjem gledao.

– Ja sam Ante. Ka-ka-ka... ko se ti zoveš?

– Ja sam Marko.

– Hajde pecaj ma-ma... malo sa mnom.

– Nemam udicu.

– To ti mi zovemo tunja. Vidi moju pa napravi takvu. Su-su...sutra sam ja ujutro u zoru opet ovdje. Dućan ti je na trgu i ima sve, i udice i naj-naj... najlone.

Marko je pažljivo pregledao Antinu tunju.

Nakon pecanja su se razili. Taj dan mu je otac dao novac za pribor pa je Marko otišao u dućan. Jedini u Ublima. Tamo se kupovalo sve – od hrane do kućnih potrepština. U dućanu je bilo i pribora za ribolov. Marko je ku-

pio sve što mu je Ante objasnio da treba. Jedino nije znao kako zavezati udicu.

Sutradan u ranu zoru opet su se našli na staroj rivi. Ante je odmah shvatio problem. Bistar je k'o sam vrag.

– Dup-p-p... pla osmica ti je najjednostavnija – reče on pokazavši kako se radi. Stvarno je bilo jednostavno.

Zatim mu je pokazao kako se od kruha napravi tijesto i kako se oblikuje mamac. Marko je sve to brzo shvatio, ali nije ništa upecao. Ante je upecao tri šparića.

– Ne brini. Krenut će te ri-ri-ri... ba. Samo budi uporan. I sutra donesi kruha za mamac – dobacio je na rastanku.

Od tada su svako jutro pecali do Markovog odlaska u Zagreb. Već u zoru bi se našli na staroj rivi. Dok su čekali da riba zagrije, Marko je saznao sve o Lastovu, o drugoj djeci i o školi koja ga čeka. Nije izgledalo nimalo loše, a more i ribolov postajali su mu sve zanimljiviji.

Nakon tjedan dana Ante mu je pokazao mali trik. Odšetali su do tvornice sardela *Sirena* i Ante je kroz rupu na ogradi provukao ruku i sa stola iz soški za sušenje ukrao nekoliko sardela.

– Sardela je bo-bo-bo...lja ješka od kruha.

– Ješka, što je to?

– Ma-ma... mamac.

I krenuli su pecati. Marko prvo uhvati jednu oradu od preko pola kile. Bio je presretn jer do tada nije uhvatio ribu ni blizu te veličine. Nakon pola sata zagrije i Anti. Bila je bonaca, more bistro i prozirno kao staklo i lijepo se vidjelo ljeskanje velike ribe. Ante ju je strpljivo izvlačio i napokon digao na rivu.

– Asti Gospe, koji kantor. Ima priko kila u njemu – bez mucanja je izgovorio u dahu.

Riba se batrgala i batrgala i napokon otkačila. Sretni Ante gledao je u Marka, a ne u ribu. Dok je ponovo spustio pogled na nju već je bila na rubu rive.

– Aj-j-j... me – ovaj puta je mucao.

Riba poskoči još jednom-dvaput i onda preko ruba rive u more. Ante očajno gleda Marka onim svojim plavim sada i pomalo suznim očima.

– U-u-utekla je jebenti utekla.

I Marko je samo stajao ne znajući što da kaže. Onda ga je jednostavno zagrlio.

– Ma uhvatit ćemo drugu, još veću – tješio ga je.

U svakom slučaju, sardela mu je bila novost jer su špariči koje su dotad lovili na kruh bili puno manji od orada i kantora koji su grizli na sardelu. I bilo je puno uzbudljivije.

Druženje su nastavljali i preko dana. Nakon pecanja i doručka našli bi se na Pioniru, jedinoj plaži u Ublima. To je u stvari poravnata i izbetonirana obala u duljini od dvadesetak metara i širini oko 5 metara. U more se ulazilo čeličnim skalama. Skroz mala djeca su za učenje plivanja koristila 5 – 6 metara široko šljunčano žalo između dva betonska dijela za ulazak u more. Na tom je žalu i Marko naučio plivati.

Pionir je tada bio centar dnevnog druženja stanovnika Ubla. Poslije podne i vikendom bio je pun kao šipak. Kupači su najčešće bili oficiri i podoficiri s obiteljima te lastovska djeca iz Ubla. Odrasli Lastovci su se kupali po uvalama jer su imali barke ili se uopće nisu kupali, što je bilo najčešće.

Jednog dana Ante je na Pionir donio masku i peraje. Stajali su do pasa u vodi, a Ante se sagnuo u more i ubrao punu šaku smeđih algi.

– Vid-d... di. Prvo pljuneš u masku, u staklo, iznutra i onda algama obrišeš slinu na staklu. Inače će ti se maska magliti – objašnjavao je.

Zatim je pokazao Marku kako se stavlja maska.

– P-p-p... rvo je staviš direktno, bez remena i nosom udahneš zrak. A-a-a...ko lipi za lice, dobra je. Ako se ne zalipi, nevalja i moraš tražiti drugu. Ako lipi onda je staviš s gumenim remenom oko glave i p-p-p... azi da ti ne bude stegnuta previše. Onda pušta more.

Marko je sve to isprobao i išlo je. Lagano je umočio glavu i nije puštala. Onda je na red došla disalica.

– O-o-o... vo ti je disalica. Stavi je pod remen od maske, zagrizi ovu gumu na kraju, stavi glavu u vodu i probaj disati kroz nju.

Marko je to učinio. Dok je držao glavu u vodi mali val mu je prešao preko disalice i on se zakašljao i progutao more. Uplašeno je izvadio disalicu iz usta.

– Samo po-po-po... lako. Smiri se. Sad namjerno gurni glavu dublje da ti uđe more u disalicu. Kad uđe ne paničari nego puhni u disalicu svom snagom.

Marko je to isprobao. More je samo izletjelo iz disalice i mogao je dalje normalno disati. Zatim je nekoliko puta ponovio sve to. Išlo je bez problema.

S perajama je bilo puno jednostavnije. Stavio ih je na noge i probao zaplivati. Iznenadio se novom snagom u nogama. Plivao je puno lakše i brže.

– A sad g-g-g... lavno – najavio je Ante.

Stavio je masku i peraje, smirio se na površini i nekoliko puta udahnuo pa izdahnuo i zaronio. Preronio je mali krug i doronio do Marka.

Sad je bio red na Marka. Sve je ponovio kao Ante i nakon par dubokih udaha i izdaha pokušao zaroniti. Nije to bilo baš tako lako. Zamlatarao je nespretno perajama i jedva nekako uspio zaroniti. Ali kada je zaronio, pod vodom je plivao lako. Lakše nego na površini. Iznenadio se i oduševio.

Ante je sve to pažljivo gledao.

– Ide ti o-o-o...odlično. Ka da si rođen na škoju.

– Škoju? Što je škroj? – pitao je začuđeno Marko.

– To ti je otok. Mi otok zovemo škroj.

Tog trenutka je za Marka podvodni svijet postao nevjerojatno otkriće. Vidjevši da Marko uživa, Ante se otišao igrati s drugom djecom i ostavio

ga da roni. A Marko je ronio i ronio. Svaki uron bio je sve elegantniji, sve je manje mlatarao perajama i sve je duže ostajao pod vodom. Uživao je u promatranju riba, zvjezdača, ježinaca i algi. Potpuno bi izgubio pojam o vremenu i tek bi ga drhtavica od hladnoće natjerala na sunčanje i skupljanje energije za novo ronjenje.

Te godine je magija *velikog plavetnila* očarala Marka. Zauvijek.

Rastanak je bio par dana prije početka školske godine s obećanjem da će nastaviti druženje za zimske praznike kad Marko dođe nastaviti školu u Lastovu.

To prijateljstvo će trajati do kraja života.

Marko se konačno za zimske praznike preselio na Lastovo. Prvi susret sa školom bio je pomalo traumatičan. Škola u Zagrebu u kojoj je završio prvo polugodište prvog razreda bila je moderna eksperimentalna škola i bila je prepuna djece.

Škola u mjestu Lastovu je velika, solidna, austrougarska građevina, ali djece je bilo puno manje. Ipak, bilo je 186 đaka zahvaljujući prije svega djeci vojnih lica. A ona su sva dolazila iz Uble gdje je bila vojarna.

Autobus je vozio na relaciji Ubli-Lastovo četiri puta dnevno. Ujutro u četiri sata radi putnika na brod za Split, u sedam sati radi djece za školu u Lastovu, u dva poslije podne da vrati djecu u Uble i u osam navečer kad bi došao brod da pokupi putnike za Lastovo.

Autobus je bio plavi, starinski, onaj s nosom kao iz filma *Ko to tamo peva*. Vozio ga je dundo Jerko.

Djeca su autobus čekala na trgu u Ublima ispred doma JNA. Kada bi ga vidjeli bili su presretni, a često ga nisu vidjeli jer je bio u kvaru. Nije ni čudo jer je cesta Uble-Lastovo neodržavani, kvrgavi i prašnjavi makadam. Tada bi vojska poslala Dajc i ukrkali bi se u njega, na drvene klupe ispod cerade. Nekoliko puta ih je vozio američki Džems. E to je bio doživljaj jer taj američki kamion nije imao amortizere i letjeli bi po njemu kao krumpiri.

No vojska je uskakala samo za odlazak djece, da stignu na vrijeme u školu. Za povratak je bilo pješaćenje.

10 km, oko dva sata hoda.

Marko mora da je u te četiri godine školovanja na Lastovu propješao više od tisuću kilometara. Ali to pješaćenje nije bilo tako strašno. Uvijek je bilo više djece i cijelim putem su se igrala, natjevala, usput brala šparoge u proljeće, na jesen smokve, šipak, meginje ili grožđe – slatku maraštinu i plavac.

Nakon završetka nastave, ako nije bilo kiše, autobus se čekalo na Pjevoru, ispred crkvice. Inače, na klupici ispred crkvice sjedili su najstariji Lastovci, ali u to vrijeme i klinci kojima je ranije završila nastava, dakle niži razredi. Kako bi to čekanje trajalo sat, dva ili čak i više, Marko bi odmah tamo napisao i zadaću. Bio je jedan od najboljih đaka u razredu. Ante je bio godinu dana stariji i nisu bili u istom razredu. I on je bio odličan đak.

Ako je bila kiša onda su čekali u gradskoj loži kod škole. Na Pijevor gdje je stajao autobus sjurili bi se neposredno pred polazak.

A kad bi Marko došao kući i na brzinu pojeo ručak, vrijeme je provodio opet na moru. S Antom, naravno, s kojim je postao nerazdvojan.

Zimi, kad nije bilo kupanja, a kako su bili premaleni da bi im se dala barka, išli su okolo pješke. Ante je Marku pokazivao sve tajne kozje staze kojima se moglo stići kroz naoko neprohodnu lastovsku šumu u skrivene uvale. Najčešće su išli na liticu Bijele stijene iza kampa na Zaglavu. S tih Bijelih stijena gledali su sa strahopoštovanjem u plavo more ispod njih ili na pučinu prema Italiji. A po olujnom jugu išli bi na sam Zaglav i gledali kako moćni valovi udaraju u litice na Bratinom otoku udaljenom pola milje, dižu se uz liticu preko 50 metara u vis i onda ih vjetar, pretvarajući ih u oblak bijele pjene, prenosi preko ruba litice i dalje preko samog rta. Otok je sav u borovoj šumi osim krajnjeg dijela rta i ta krijesta pjene preko borove šume skoro do pola otoka djelovala je nestvarno.

Takvih dana more tada ne bi bilo plavo nego skoro potpuno bijelo od snage juga. Bijesno. Opasno. A urlanje vjetra i teški huk valova samo je doprinosilo osjećaju zebnje, straha i poštovanja prema tolikoj moći.

A onda bi jugo, prije nego opadne, redovito okrenulo na lebićadu. Lebić je jugozapadni vjetar koji ima sve najgore osobine juga i bure. Snagu juga i divljinu, nepredvidivost bure. Iako ima bezazleno ime, taj vjetar je oko Lastova potopio najviše brodova i barki. Lebić je udarao ravno u Velje Lago i oni su tada divljanje mora gledali s Antine terase. Plažu Pionir na kojoj su se kupali tada bi potpuno prekrivali valovi. Donosili bi goleme količine raznih naplavina, smeća, ostatke svega, debla drveća... I potkopavali i trgali betone same plaže pa se svakih godinu-dvije moralo krpati ono što je razorio i odnio lebić.

– Po ovakvom m-m...moru se ne ide vanka – Ante je objašnjavao Marku.

Marku je i bez toga bilo jasno. Iako je rođen u Kraljevu, do tada pravi kontinentalac, kad je more u pitanju, nešto u njemu ga je od početka navodilo na pravi put. More je bilo prelijepo i preuzbudljivo da ga ne bi prihvatio s poštovanjem.

– *Tko ne po-po... poštuje more druži se s ribama* – poučavao ga je Ante.

Vikendima su se Markovi non-stop svađali. Svađali su se i radnim danom, ali vikendima su te svađe bile neizdržljive. A ponekad je dobio i batina. Nije mu bilo baš jasno zbog čega jer je bio odličan đak i nije pravio nikakvih problema, ali tako je bilo. Uvijek ista procedura. Najprije bi mater vrištala držeći u ruci veliku šibu.

– Gdje si do sada – ili slično.

Onda su slijedile batine. Marko je izbjegavao udarce koliko je mogao, ali su masnice ostajale na rukama, ramenima i bedrima. Šiba, ako je dobra, probija kroz majicu. A njegova mater koja ga je jedina tukla znala je odabrati pravu.

Otac ga nije nikada tukao, ali se nije ni miješao kada bi ga mater tukla. Valjda zato što ga je mater uvjerala da je kriv za sve jer je alkoholičar. Mora da je Marko i ocu bio za nešto kriv kad je sve to gledao šutke.

Ali svoje prijatelje otac je uvjeravao da je njegova žena savršena majka koja se doslovce žrtvujući brine za dijete. Nema joj ravne. I koliko je Marko shvaćao, on je stvarno vjerovao u to. Iskreno, iz dna duše. To je bio i razlog zašto je i pored svih batina u to vjerovao i Marko. Mislio je da ima najbolju mater na svijetu.

Ante je za razliku od Marka vikendima imao obaveza. Polje, masline i vinova loza. Otac ga je nemilosrdno tjerao na rad, ali i mlatio kad je mislio da nije radio dovoljno. Muška ruka ipak nije kao ženska tako da su Markove batine bile prava šala prema onom što je Ante dobivao. Ali Marko ga je uvjerljivo šišao u svađama. Antini roditelji se nisu svađali jer je njegov otac bio jako strog i težak čovjek. I Jure i kasnije Lovre, dva Antina mlađa brata, bojali su ga se mada je njih iz nekog razloga izbjegavao mlatiti, ali Ante mu je bio stalno na nišanu. A najviše je radio od sve djece.

Uglavnom, vikendima bi se često bez dogovora bježeći od kuće našli na moru.

I pecali.

Ljeti plivali i ronili.

Nisu puno pričali o svojim problemima, nije bilo svrhe. Ništa se tu nije dalo učiniti. A osim toga, smatrali su da valja da to tako treba biti.

Jednog vikenda desila se ozbiljna promjena. Bili su tada u na kraju trećeg i četvrtog razreda i već dosta porasli i ojačali.

– Ma-ma-ma... rko. Imam iznenađenje.

Marko ga je začuđeno pogledao, a Ante se smijuckao.

– Idemo na rivu. Po-po... kazat ću ti nešto.

Sjurili su se na rivu i Ante se zaustavio kraj male barke. Barka je bila drvena, plavo obojena sa zelenom prugom na boku ispod razme i imala je dva lijepa velika vesla. Bila je dugačka oko 4 metra. Ante je zgrabio konop i počeo je privlačiti obali.

– Barka? Smijemo u nju? – pitao je Marko.

– Da. Pitao sam barba Lu-Lu... Lucijana smijemo li ju ponekad uzeti, a on mi je dozvoli.

Barba Lucijano bio je lučki kapetan u penziji. Imao je više od sedamdeset godina i barku nije koristio baš često. Samo ponekad, a tada bi išao na more na vesla. Isključivo na vesla.

Barka je zaista bila velika promjena. Sada su mogli ploviti i otvorio im se čitav novi svijet. Kako su bili žilavi i u formi, mislili su da mogu na vesla u dvojac i do Italije. No i tu je trebala poduka.

– Ovako veslaj. Dok zaveslaš prema naprid držiš veslo okomito u vodi da bolje hvata i imaš jači zaveslaj, a kad ga vraćaš nazad držiš ga horizontalno da riže vodu i da ti je lakše – pokazivao je Ante.

Marko je pokušavao, ali u početku je kod povlačenja stalno vadio veslo iz mora. A to je pogrešno jer su vesla drvena i teška i tako se samo dodatno umarao. Vesla uvijek moraju biti u moru, a balans je takav da su tada lagana. Uz veslanje je stigla i ostala mornarska poduka. Sidrenje, konopi i čvorovi. Tada je primijetio jednu veliku misteriju. Ante nije mucao kada je na barci.

– Pašnjak ti je najbolji – pokazivao je Ante. I stvarno je genijalan čvor. Samozatežući i jednostavan te se lako razveže ako treba.

Uz još nekoliko sitnica oko načina vezivanja konopa oko brodske bitve, sve je leglo na svoje mjesto.

Postali su mornari. Mali i mladi, ali pravi mornari.

– Sutra će tramo-mo... montana – zaključio je Ante gledajući u nebo sa svoje terase.

– Neka, prije nego se skroz digne odveslat ćemo do Prežbe, a onda dalje do Vlašnika praktički u zavjetrini – komentirao je mudro Marko.

– Može. Vraćamo se s tramontanom u krmu – prihvatio je Ante.

I tako, za svaki vjetar su imali svoje koridore. Ponekad se moralo i kontra vjetra, ali bili su mladi i žilavi kao životinje. Mogli su veslati cijeli dan. Bilo je bitno da s ovom malom barkom ne upadnu u velike valove. Osobito one na rtovima.

– Rtove treba zaobi-bi...bilaziti naširoko jerbo se vali odrebate (odbiju) od obale i imaš sra-sra-sra... nje.

Kasnije je Marko, kao inženjer, shvatio da se radi o refleksiji, a onda i interferenciji valova različitog smjera i snage. A to zna biti gadno. Valovi se piramidalno dižu odasvud, nemaju smjera na koji možeš računati i pravilno usmjeriti barku. Lako se barka ili brod prevrne u tom đavoljem kotlu.

Jednog dana ronili su na Vlašniku. To je prelijep otok čija je južna strana strmija i divljija, same litice i ogromne stijene, a sjeverna strana pitomija, plića obala na kojoj se nakon desetak metara kamena nastavlja trava. Baš su bili na onom pitomijem dijelu kad iznenada Ante zastane i pokaže Marku rukom nešto na dnu.

Vrša.

Marko je gledao sa zanimanjem to čudo. Ta vrsta vrše zove se supreša i u obliku srca je. Napuštena. Bez konopa, sinjala, mamca, obrasla u alge.

– Netko ju je izgubio ili zaboravio ? – upitao je.

Ante je odmahnuo glavom.

– Bi-i-i... iće da ju je neki spremi za ukrast.

– Kako ukrast? Pa tu je najmanje mjesec dana.

– A jesi glup. Pr-r-r... rvo je pokupiš i pribaciš na drugo misto. Onda čekaš da se sve smiri i da onaj čija je prestane pi-i-i... izditi. Onda je ti počneš bacati i tvoja je.

– Stvarno tvoja? Pa ukradena je.

– Napuštena vrša, mreža, brod je onog tko ih pronade. Tako kaže po-po-po... morski zakon – filozofirao je Ante.

Ako je tako onda je tako.

I oni postadoše ponosni vlasnici vrše. I bacali su je redovito. Jedini problem bio je mamac. Kruh nije bio loš, ali sardela je bila zakon. Tako da su redovito krali sardele kroz ogradu tvornice. Supreša se najčešće baca bez konopa i sinjala. A kako je njeno porijeklo bilo blago rečeno sumnjivo, oni su je baš tako bacali. Dizala se rančinom, malim sidarcetom na konopu kojim bi se zakačila. Da bi je vidjeli u dane kad nije bila bonaca

i kad je more bilo namreškano koristili su lastru. To je drvenu kutiju sa staklenim dnom, zabrtvljena kitom. Uroni se u vodu i morsko dno se vidi kristalno jasno. Kao da imaš ronilačku masku. Marko se uvijek pitao zašto staklo ima taj efekt i izbistri pogled u moru, a oko nema. I kako tuljani vide ribe pod morem kad na očima nemaju staklo.

– Šijaj lijevo – naredio je Ante gledajući kroz lastru i držeći konop rančina kojeg je bacio ciljajući njime vršu.

– Stani, sad malo naprid desno. Još, još... Ma jebemti pasa prešli smo je – nezadovoljan Ante vadi rančin.

I sve ponovo. Bacaj rančin, gledaj kroz lastru i navodi barku.

– Imam je – javio je Ante i počeo dizati vršu. Lastru je ubacio u barku.

– Jebem ti pasa, pu-pu... na je – veselo je uzviknuo.

Marko je pogledao preko ruba barke, a ono se neka gomila bjelasala, blicala i miješala. Vrša je bila dupke puna i to velikim ciplima, svaki blizu kilo. Ubacili su je u barku i gledali kako se ribe koprcaju u vrši.

– Ima sigurno sedam kili ribe – stručno procjenjuje Ante.

Kad su stigli u Ubli, Ante podijeli ribu na dva jednaka dijela. Takav je običaj. Da je brod njegov pola bi išlo brodu, a ostalo bi se dijelilo. Jedini problem je bio što nitko osim Marka kod njega doma nije volio jesti ribu. Mater i otac bi pojeli po koji zalogaj, tek toliko da se onaj tko je spremio ribu ne uvrijedi. Zato je Marko Anti dao sve osim jedne ribe. Ionako je stalno Luka zvrndao da gdje je, treba raditi, a on na moru. Tako da će ga ova riba smiriti, a možda će i prestati gnjaviti Antu. Uostalom, Luka je višak ribe prodavao.

Tako da se može konstatirati da su Ante i Marko postali neovisni profesionalni ribari u trećem odnosno četvrtom razredu osnovne škole.

Antin otac je u to vrijeme nabavio barku od šest i pol metara s unutarnjim motorom. U to doba to je bila ozbiljna brodica. S njom se moglo bez problema na udaljenije otoke kao Kopist ili Lastovnjake. Zato nije dozvoljavao Anti da je uzima i švrlja naokolo. I bio je u pravu, tako malo djeci ne prepušta se takav brod.

Uostalom, ta brodica je bila radna jer je Antin otac lovio ribu i jastoge mrežom poponicom. To je upotpunjavalo kućni budžet. Sam bi armao mreže od plutenog i olovnog arganela i mrežnog tega. Oko bacanja i dizanja mreža pomagao mu je Ante. Antina mlađa braća bila su premala i nisu pokazivali neki interes za ribolov pa se Marko vrlo često nalazio na brodici kao treći član posade. S vremenom je to postalo redovno.

Čišćenje, prebiranje mreža i vađenje ribe bio je Markov i Antin posao. Uz Luku su učili sve o pojedinim ribolovnim poštama i načinu bacanja mreže na njima ovisno o kretanju kurenta, vjetrova, vremena, mjeseca, doba godine i učili kako pripremiti mrežu na provi da se baca u punom gasu, kao i sve ostalo vezano za mreže. Jedino ih nisu krpali, to je Luka smatrao da je njegov posao. Uostalom, krpanje mreža je tradicionalno posao glavnog ili najstarijeg ribara.

No nisu poponice bile jedine mreže koje su bacali.

Ljeti bi išli na gavune. Lastovski gavun je velik i ta mreža ima oko desetku. Sam lov je zanimljiv. Najprije bi Luka iskrcao Antu i Marka na obalu i oni bi u šatorsko krilo nakrcali dvadesetak krupnih kamenova, veličine manje dinje, i to bi dovukli na brodicu. Onda bi Ante uzeo masku i plivao uz obalu ispred barke tražeći jato gavuna i pazeći da ih ne zamijeni s oljigama. One su nešto manje, imaju tupaste glave i nisu htjele u mrežu. Luka bi veslao za Antom, tiho i lagano pazeći da ne uplaši gavune. Kada bi Ante vidio gavune, dao bi rukom znak da stanu. Izašao bi na barku i onda bi počeli bacati mrežu par metara od obale da gavuni nemaju izlaz, malo otišli u dubinu i onda zaveslali punom snagom paralelno s obalom. Mreža ima stotinjak metara, a visoka je oko osam metara i bacali bi je skroz duž obale pazeći da nisu preduboko i da gavuni ne mogu pobjeći preko mreže. I na kraju bi mrežu opet zatvorili prema obali. Onda bi uplovili u prostor između mreže i obale i bacali kamenje ili kako kažu Lastovci bucali na gavune. Ante i Marko bi se bacili u more s maskama i tjeerali jato prema mreži. Moglo se vidjeti kako se gavuni zabadaju u mrežu i bjelasaju. Nekad je samo u jednoj mreži znalo biti pet-šest kila gavuna, a mreža se bacala cijeli dan. Znali su donijeti nekoliko kašeta gavuna.

Inače, gavun se jede s utrobom. Samo se malo počisti krljušt, dobro nau-lji maslinovim uljem, nasoli i peče, obično na gradelama. Ima prekrasno meso blagog okusa, a od utrobe (jede plankton) blago gorkasto. Luka

je volio organizirati marende s pečenim gavunima. To je stari Lastovski običaj.

Recept ili bolje rečeno ritual jedenja gavuna je zanimljiv.

Gavuni se očiste od krljušti, nasole i dobro naulje u jednoj velikoj teći. U kućnom kaminu bi onda Luka napravio dobar žar. Najčešće od trsja vi-nove loze, ne prejak, a da traje. Taj žar bi lopatom prebacio u jedan stari lavor na tronošcu, a preko njega bi stavio okrugle gradele. Oko lavora se poredaju stolice u krug. Na pod ispod stolica se stave stare novine. U drugoj teći se nareže gomila bijelog kruha. Svi koji sjede na stolicama uzimaju kruh u ruke, a po par gavuna sami stavljaju na gradele da se peku. Svako, dakle, peče svoje.

Kad su gavuni gotovi, stavljaju ih na kruh koji drže u ruci i jedu. Tanjura ni suđa nema. U krug kruži pot s crnim vinom, gustim lastovskim plavcem koji se mogao rezati nožem. Djeci je dozvoljena rijetka bevanda, tek toliko da osjete vino. Glave i kosti – tko ih ne jede – bacaju se pod noge na novine. Kad marena završi, domaćica skupi novine i spali sve na vatri gdje se pravio žar ili baci u smeće.

No te marende znale su potrajati jer bi susjedi koji prolaze kad vide dim i osjete miris ribe na žaru navraćali i zauzimali slobodne stolice onih koji su se već najeli i otišli. Nekad bi sve završilo tek poslijepodne jer bi se izredalo poprilično susjeda i prolaznika, a kroz obavezni razgovor i ogo-varanje saznalo bi se sve i o svima što se dešava na Lastovu.

Na isti način su se jele gere i crneji. Za razliku od gavuna, gere imaju jače kosti koje se ne jedu, ali zato imaju meso kao med slatko. Crneji su pak posebna priča. Imaju žućkasto meso, ali i dosta kostiju i drače. No slatkoća njegovog mesa je nešto neopisivo, naročito u proljeće kad su debeli i sočni pa se jede s posebnim tekom, a kosti se pljučkaju. Isplati se mučiti s time.

Svi su voljeli jesti gavune, gere i crneje osim Markovih roditelja.

Višak gavuna prodavali su najčešće u kampu Zaglav. Bio je to divlji kamp, bez sanitarija s pedesetak šatora na uređenim malim podestima između velikih borova na strmim kamenim obalama. Kampirali su razni ljudi iz cijele Jugoslavije, ali i Česi, Nijemci i Talijani. Kamp je ipak imao neki

minimum organizacije. Na primjer, nije bilo pitke vode u kampu pa je taj dan dežurna grupa kampera išla u Ubli na rivu gdje je bila javna slavina, udaljena otprilike kilometar, s kanistrima za cijeli kamp. Tada je jedina voda na Lastovu bila ona koju je dovezao vojni vodonosac ili kišnica koja se skupljala u velikoj sabirnici iznad Ubla.

Voda se skupljala i po kućnim cisternama s krovova. Svaka kuća je imala svoju kako Lastovci kažu gustijernu. Kada bi se potrošila voda iz gustijerne išlo se s kanistrima u Ubli po vodu od vodonosca. Voda je tada bila problem br. 1 na Lastovu.

Kamp je imao starješinu kampa. Neformalnog. Godinama je to bio Mišo Glumac. Nitko nije znao tko ga je postavio za starješinu kampa, ali da je bio najstariji kamper, je. A nije se znalo otkud mu nadimak Glumac. Nije poznato da je igdje glumio, ali je zato fenomenalno pričao viceve.

Krajem četvrtog razreda osnovne škole, Markovi roditelji naručili su od lokalnog kalafata pasaru od 5 metara.

Kada ju je kalafat završio Marko i Ante gledali su je zaljubljeni i bila im je najljepša na svijetu. Onda su je opiturali u bijelo sa zelenom trakom na bočnoj liniji ispod razme. Podvodni dio u crveni minij da se ne hvataju alge. Motor je bio stara verzija Tomosa, onaj zaobljeni koji se stalno kvario. Ali Marko je gledajući što je njegov otac radio i kako ga je popravljao za mjesec-dva ukapirao kako ga rastaviti i sastaviti, a kamoli popraviti.

I Markovi roditelji su počeli ribariti. To je bilo čudno jer nisu baš jeli ribu ni prodavali ulov. Otkuda ta ribolovna strast kod Markovog oca Jože, ostat će vječna tajna. Bacali su povremeno parangal, a skoro redovito tunje. Na parangal se svašta lovilo, od zubataca, feluna i pagara do škrpina. Na tunje se lovio zubatac i škrpina.

Tunja je jednostavno sredstvo za ribolov. Sastoji se od 100 m barem milimetar debelog najlona na čijem kraju je velika udica. Drugi kraj se zaveže za stijene na obali. Obično je Marko skakao s prove barke na stijene i vezivao za njih tunju. Onda bi se vratio na barku, a otac bi veslao krmom natrag. Marko bih stajao na provi i razvlačio najlon pazeći da se ne zamrsi ili da ga kurenat ne zanese. Kada bi razvukli cijelu tunju na čijem kraju je bila velika udica, najčešće sa sardelom, pustili bi ješku u more da lagano tone jer tunja nije imala olova. Dok je tonula znao ju je uhvatiti felun, a na dnu zubatac i škrpina.